

**ENGELSİZ BİLİŞİM 2013
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ
(ULUSLARARASI KATILIMLI)**

Editörler:

Yrd. Doç. Dr. Hasan TINMAZ

Yrd. Doç. Dr. İlker YAKIN

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI,

2014

Bu eser, İstanbul Gelişim Üniversitesi (İGÜ) Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Yayın Kurulu'nun 03.09.2014 tarih, 30006154-809/519 sayılı ve İGÜ Yayın Kurulu'nun 10.09.2014 tarihli yazıları, İGÜ Yönetim Kurulu'nun 11.09.2014 tarihinde yapılan 2014/7 sayılı toplantısında alınan 3 numaralı karar uyarınca Üniversitemiz Yayınevi tarafından basımına karar verilmiştir.

© İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları
© Istanbul Gelisim University Press
2014

Her hakkı saklıdır. *All rights reserved.*

Sertifika No: 23696

ISBN: 978-605-4827-17-6

Yayına hazırlayan:
Ahmet Şenol ARMAĞAN

Kapak tasarımı:
Tarık Kaan YAĞAN

İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları

**Adres: Rektörlük Binası - Cihangir Mah. Şehit Jandarma Komando Er
Hakan Öner Sok. No: 1, 34310 Avcılar / İstanbul / TÜRKİYE**

Telefon: +90 212 422 70 00

Belgeç: +90 212 422 74 01

E-posta: iguyayinlari@gelisim.edu.tr

Web: www.gelisim.edu.tr

Facebook: [iguyayinlari](https://www.facebook.com/iguyayinlari)

Twitter: [IGUYayinlari](https://twitter.com/IGUYayinlari)

Baskı ve cilt
Servet İşler

Sertifika No. 29956

Tel: +90 212 5939467

E-posta: islercopy@hotmail.com

ÖNSÖZ

Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu organizasyonu ve İstanbul Üniversitesi ev sahipliğiyle düzenlenen “Engelsiz Bilişim 2013 Sempozyumu” 10-12 Eylül 2013 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi’nde gerçekleştirilmiştir. Sempozyum sekretaryası İstanbul Üniversitesi ve Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu Sekretaryası) tarafından ortaklaşa yürütülmüştür.

Sempozyum düzenlenmesinde çok sayıda kurumla işbirliği sağlanmıştır. Bu kurumlar: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı İnternet Geliştirme Kurulu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı YEGİTEK Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi, Yükseköğretim Kurumu Özürlü Öğrenci Komisyonu, İstanbul Aile ve Politikalar İl Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Okan Üniversitesi, Türkiye Bilişim Derneği, Dünya Engelliler Birliği, Beyazay Derneği, İşitme Engelliler Federasyonu, Otizm Platformu, Engelsiz Erişim Derneği, Teknoloji Bilgilendirme Platformu, İnternet Teknolojileri Derneği’dir.

Sempozyumda üç gün boyunca düzenlenen 22 oturumda Türkiye’den 102, yurtdışından 6 uzman konuşmacı bilgi ve tecrübelerini katılımcılarla paylaşmıştır. Söz konusu 22 oturum farklı engelli (görme engelli, işitme engelli, otizm, bedensel engelli, diğer) gruplarını da içermesi bakımından önem taşımaktadır. Türkiye’de ilk defa engelliler için gerçekleştirilen e-ticaret Atölyesi’nde 30 engelli bireye eğitim ve sertifika verilmiştir. Sempozyuma Türkiye genelinde yaklaşık 500 katılımcı katılmıştır.

Sempozyum açılışında Engelsiz Bilişim Ödülleri sahiplerini bulmuştur. Celal Bayar Üniversitesi’ nin sekretaryasını yürüttüğü, Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu tarafından düzenlenen Engelsiz Bilişim Ödülleri kurum ve hizmetlerin, bilişim teknoloji ve hizmetlerinden yararlanarak, engelli bireylerin: Sosyal ve ekonomik hayatlarına, Kamu kurum hizmetlerinden yararlanmalarına, Eğitimlerine, Bilgiye erişimlerine doğrudan ya da dolaylı katkı sağlamalarına göre juri tarafından belirlenmiştir.

Sempozyum kapsamında “Öğretim Elemanlarının Engellilerin Eğitimine Hazır Bulunurluklarının Artırılmasına Yönelik Stratejilerin Belirlenmesi” konulu uluslararası katılımlı özel oturumlar gerçekleştirilmiştir.

Sempozyumun üçüncü gününde, Milli Eğitim Bakanlığı YEGİTEK Genel Müdürlüğü işbirliği ile FATİH Projesi ve Engelliler Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda MEB YEGİTEK Genel Müdürlüğü yetkililerince katılımcılara FATİH Projesi’nde engellilere yönelik yapılan hazırlıklar hakkında bilgilendirmede bulunulmuş ve katılımcıların beklenti ve önerileri alınarak raporlanmıştır.

“Engelsiz Bilişim 2013 Sempozyumu” sonucunda katılımcılar aşağıdaki düşünce ve kararlarda ortak görüş bildirmişlerdir:

Umarız "Engelsiz Bilişim 2013 Sempozyumu" ve sonuçları bundan sonraki çalışmalar için yol gösterici olacaktır.

Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu

EDİTÖRLERDEN

Elinizdeki bu kitap, Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu organizasyonu ve İstanbul Üniversitesi ev sahipliğiyle 10-12 Eylül 2013 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilmiş olan Uluslararası Katılımlı "Engelsiz Bilişim 2013 Sempozyumu"nun bir ürünüdür. Kitap içerisinde sempozyum öncesi, süreci ve sonrasında teslim edilen tam metin ya da alıntılar sunulmaktadır. Bu nedenle teslim edilmeyen bölümler eksik olarak görülebilmektedir.

Kitap öncelikle sempozyum hakkında genel tanıtım, düzenleyen kurumlar, onur-danışma-bilim ve yürütme kurulları, destekleyen ve sponsor olanlar ve açılan stantların tanıtımı ile başlamaktadır. Kitabın devamında her sene düzenli olarak verilen Engelsiz Bilişim Ödülleri sahipleri hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra sempozyum programı sunulmaktadır kitabın bir nevi ana çatısı çizilmektedir.

Sempozyum içerisinde ağırlıklı olarak yer alan oturumların başlıkları, oturum başkanları ve sunu başlıkları "oturumlar" adlı ana başlık içerisinde listelenmektedir. Oturum başkanlarından gelen alıntılar da bazı oturumların arkasından sunulmaktadır.

"Kurumsal Sunumlar" adlı sayfada ise firmaların sempozyum içerisindeki sunumlarının başlıkları yer almaktadır.

"Özel Oturumlar" başlığı altında gün boyu süren, çalıştay havasında geçen oturumların tanıtımı bulunmaktadır. Devamında "Fatih Çalıştayı" ve "E-ticaret Atölyesi" çalışmalarının bilgilendirmesi yer almaktadır.

Kitabın en önemli kısmını sempozyum sürecinde sunulan "Bildiriler" ve tam metinleri yer almaktadır. Bilimsel açıdan alanyazına katkıda bulunacağını düşündüğümüz bildirileri referans vererek rahatlıkla kullanabilirsiniz.

Kitabın "Ekler" kısmında ilk olarak Sosyal Medya ve Engellilik konulu oturumun konuşmacıları tarafından yazılmış olan tam metinler paylaşılmıştır (Ek A). Daha

sonra ÷lkemiz adına gerçekleştirilen projelerden bir tanesi olan Fatih projesinin Engellilik boyutundaki yansımaları konusundaki alıştay raporu ek olarak sunulmaktadır (Ek B).

Kitabın en sonunda sempozyumdan alınan gerek bilimsel gerekse de dostane havayı yansıtan görüntüler yer almaktadır.

Kitap içeriğinin toplanması ve düzenlenmesinde bizlere yardımcı olan Meltem YILMAZ'a teşekkür ederiz.

Elinizdeki kitabın sizlere katkı yapması dileklerimizle.

Yrd. Doç. Dr. Hasan TINMAZ, Yrd. Doç. Dr. İlker YAKIN

İÇİNDEKİLER

Önsöz	iii
Editörlerden	v
İçindekiler	vii
Sempozyum Hakkında	1
Düzenleyen Kurumlar	3
Kurullar	4
Destekleyenler	10
Sponsorlar	12
Standlar	13
Engelsiz Bilişim Ödülleri	14
Sempozyum Programı	17
Açılış Konuşması	23
Oturumlar	27

Oturum Özetleri - Bildiriler:

• BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNDE ERİŞEBİLİRLİK	34
• MOBİL TEKNOLOJİLERDE ERİŞEBİLİRLİK	37
• ENGELLİLERİN YAŞAMINI KOLAYLAŞTIRAN YAZILIMLAR	39
• ENGELSİZ BİLİŞİMDE SOSYAL MEDYA BOYUTU	41
• GÖRME ENGELLİ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMENLERİN HAYATINDA TEKNOLOJİNİN YERİ VE KULLANIMI	44
• ENGELLİ VE MEDYA	48
• İŞİTME ENGELLİLER VE BİLİŞİM	51
• KURUMSAL SUNUMLAR	53
• ÖZEL OTURUM	54
• FATİH PROJESİ VE ENGELLİLER ÇALIŞTAYI	59
• E-TİCARET ATÖLYESİ	60

BİLDİRİLER

•Otistik Çocukların Eğitimlerinde İleri Düzeyde Yardımcı Teknolojilerin Kullanımı - Berat ÇELİK	61
•Görme Engelli Yardımcı Teknoloji Bölümlerinde Tablet PC Eğitimi (I-Pad) - Sarper ARIKAN	65
•Özel Eğitime Muhtaç Öğrenciler İçin Hazırlanacak Eğitsel Video Oyunlarının Temel Nitelikleri - Devkan KALECİ, Osman ÖZOKÇU, Ceyhun SERVİ	73
•Engelli Bireylerin Meslek Edinmesinde Uzaktan Eğitimin Etkinliği Üzerine Bir İnceleme - Pınar Pektekin, Seda Gökçe TURAN	75
•Engellilere Yönelik Fiziksel Altyapı İyileştirmeleri İçin İnsansız Hava Uçaklarının Kullanılması - M. Güven Koçak, Can AYDIN, Özlem YAVUZ, Vahap TECİM	83
•Engellilerin Yetkilendirilmesiyle Gelecek Olan Değişim Hayal KÖKSAL	91
•Konya İli Seydişehir İlçesinde Yaşayan Engellilere Ait Verilerin Veri Madenciliği Metodu İle Analizi - Yusuf UZUN, Gülay TEZEL, Pınar Pektekin	93
•Sivil Toplum Kuruluşlarında Engelsiz Bilişime Model Bir Yapı – Ercan KAPLAN, Turhan KARAGÜLER	103
•Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Özel Eğitim Öğretmenlerinin (Zihinsel Ve İşitme Engelli Öğretmenlerinin) Özel Eğitimde Yardımcı Teknolojilerin Kullanımına Yönelik Tutumları – Hatice KAYA, Nuray ÜÇÜNCÜ	111
•Sosyal Medya Üzerinde Türkiye’deki Engellilik - Hasan TINMAZ, İlker YAKIN	113
•The Reflections of the Educational Experiences in Usage of Assistive Technology at Schools and Outcomes of Eleven Young Adults with Visual Impairment in Turkey - Önder İŞLEK	127
•İşaret Diliyle Din Eğitimi Çalışmaları: Türk İşaret Dili Dini Kavramlar Sözlüğü - Mustafa BAŞKONAK, Ahmet EROL	139
•Türkçe Metinler İçin Konuşma Motoru Geliştirilmesi - İsmail KURNAZ Erdem ERKAN	149
•Engelli Bireylerin Hayatlarını Kolaylaştırmada Bilgi Teknolojilerin Rolü - Arzu BİLİCİ, Osman SAMANCI, Murat ÖZANECİ	159

• İstanbul Üniversitesi İnternet Sitesinin Erişilebilirliği-Görme Engelliler Bakımından Bir Değerlendirme - İshak KESKİN, Esra Gökçen KAYGISIZ, Nizamettin OĞUZ	169
• Kamu Kurumları İnternet Sitelerinin Erişilebilirlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi - Tolga ÇELİK	189
• Web Accessibility - Ferdi SARAÇ	205
• Görme ve İşitme Engelli Bireyler İçin Güncel Bilişim Teknolojileri ve Bu Teknolojilere Erişimde Yaşanan Zorluklar – Nilgün TOSUN	207
• Eğitimde Fatih Projesi ile Sağlanacak Altyapı ve Eğitim Hizmetlerinin Görme Engelli Bireylerin Eğitimine Katkısı - Esra ÖZEL, Turan DELİMEHMETOĞLU	229
• LCD Panelli Etkileşimli Tahtanın Özel Eğitim Uygulama Okullarında Kullanımı - Ömer ARPACIK, Engin KURŞUN, Yüksel GÖKTAŞ	239
• Bilişim Teknolojileri ve Active Vision ile Az Gören Eğitimi – Esra ÖZEL, Turan DELİMEHMETOĞLU	247
• Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Fatih Projesi Öncesinde Bilgisayar Destekli Eğitime Yönelik Tutumları – Hakan SARIÇAM, Yavuz Erhan KANPOLAT, Azmi Bayram İLBAY, Muhammet ÇİFTÇİ	249
EKLER	
EK A - ENGELSİZ BİLİŞİMDE SOSYAL MEDYA BOYUTU	263
Blog ve Forumlarda Engellilik ve Eğitim - Bijar BULU	271
Engelsiz Bilişimin Engelli İnterneti - Mehmetcan FAL	281
EK B - TÜRKİYE ENGELSİZ BİLİŞİM PLATFORMU FATİH PROJESİ	
ENGELLİLER ÇALIŞTAYI RAPORU	287
Çalıştaydan Kareler	299
Sempozyumdan Görünümler	303
Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu İletişim	309

Sosyal Medya Üzerinde Türkiye'deki Engellilik

Yrd. Doç. Dr. Hasan TINMAZ* ve Yrd. Doç. Dr. İlker YAKIN**

Öz

Günümüz medyası kendini sosyal medya içerisinde şekillendirmektedir. Geniş kitlelerin kolay erişim ve kullanım şanslarına rağmen sosyal medya üzerinde engelli bireylerin ne kadar sesini duyurabildikleri bir tartışma konusudur. Bu çalışma Facebook, Twitter ve LinkedIn araçlarının engellilik boyutunda Türkiye'deki kullanım durumlarını betimlemeyi hedeflemektedir. Bu amaçla belirlenen anahtar kelimeler (Engelli, Özürlü ve Sakat) yardımıyla üç sosyal medya aracının sunduğu uygulamalar incelenmiş ve kullanım istatistikleri ortaya çıkarılmıştır. Sonuçlara göre Facebook üzerinde içeriği herkese açık grupların daha çok olduğu, engelli bireylerin iletişim ve paylaşımlarını kolaylaştırmaya yönelik kurulan sosyal etkileşimlerin daha fazla tercih edildiği, sivil toplum kuruluşlarının sosyal etkinliklerinin daha ön planda olduğu görülmüştür. Ayrıca sosyal medyada engellilik ile ilgili kavramların gerçek anlamları dışında kullanılmasının toplumsal sonuçlarına vurgu yapılmıştır.

Abstract

Today's media has been reshaped in the form of social media. Regardless of access and ease of use opportunities by every single person, there is an ongoing discussion about how much disabled people could announce their voice on different social media tools. This study aims to depict the current situation on disability dimension about Facebook, Twitter, and LinkedIn in Turkey. For this purpose, three social media tools (Facebook, Twitter and LinkedIn) were investigated with pre-determined keywords (three words which could be translated as disabled into Turkish) and usage statistics were revealed. According to the results, it was revealed that Open Facebook groups are much more dominant than the closed ones, the social interactions which focus on making communication and sharing easier among the disabled people are more favorable and social events which are organized by non-governmental organizations are highly demanded on Turkish social media. Moreover, the social consequences of the misused or abused usage of selected keywords regarding to the disability in Turkish social media were emphasized.

1. Giriş

İlk zamanlarından beri medya toplumun önemli bir ögesi ve tetikleyicisi olmuştur. Günümüz medyası kendini sosyal medya dediğimiz, herkesin katılımcı olabileceği yeni bir form içerisinde şekillenmektedir. Bugün milyonlarca insan iletişim, sosyalleşme, ortak sosyal gruplara katılım ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal

* İstanbul Gelişim Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, İSTANBUL.

** Mersin Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, MERSİN.

medya araçlarına üye olmakta ve kullanmaktadır (Tinmaz, 2013). Sosyal medya içerisinde bloglar, forumlar, sosyal ağlar, mikrobloglar, dosya-müzik-video paylaşım siteleri ve podcastler gibi çok geniş bir alanda birçok teknolojik araç yer almaktadır. Sosyal medya teknolojilerinin hızlı bir şekilde gelişmesi ve büyümesi, farklı disiplin ve alanlarda bilginin hızlı bir şekilde yayılması ve paylaşılması imkânını doğurmuştur. Özellikle sosyal medyanın eğitim ve sağlık alanındaki bilimsel çalışmalar ve uygulamalar kapsamında artan kullanımı (Gill, Gill, & Young, 2013) engelli bireylere toplumsal ve yaşamsal düzeyde daha iyi imkânlar sağlaması yönündeki fırsatları artırmaktadır.

Sosyal medya içerisinde en yaygın olarak kullanılan araç, sosyal ağ web siteleridir. Sosyal ağ web siteleri web tabanlı servisler olup kullanıcıların belirli bir sistem ya da uygulama içerisinde profil oluşturmalarını, bireysel olarak belirli bir konu ile ilgili bağlantılar, görsel dokümanlar ve notlar paylaşabilmelerini ve bu paylaşımların o uygulama içerisinde diğer bireyler tarafından görülebilmelerini sağlayan bir yapı üzerine kuruludur. Sosyal ağ sitelerinin kullanımı ortak ilgi ve amaçlara sahip bireylerin birbirleriyle yeni bilgi, düşünce ve önerileri paylaşma fırsatları sunması açısından önemlidir. Bu siteler büyük sayılardaki internet kullanıcılarının bilgi paylaşımlarını sağladığı gibi büyük oranda şeffaf ve genel katılım olanağı da sağlamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde sosyal ağ web sitelerinin çok farklı amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. Milyonlarca kullanıcıya hizmet veren birçok sosyal ağ web sitesi bulunmaktadır ve gün geçtikçe farklı uygulamalar dahilinde bu sayı artmaktadır. Sosyal ağ web siteleri denildiğinde akla ilk gelen Facebook'tur. Mark Zuckerberg'in 2003 yılı sonunda Harvard Üniversitesi öğrencileri için geliştirdiği Facebook ile çevrimiçi iletişim ve sosyalleşme kavramları büyük bir sıçrama göstermiştir. O günden bugüne Facebook 650 milyon aktif kullanıcı sayısına erişmiştir. Facebook belirli bir amaç için bir araya gelen bireylerin oluşturduğu gruplar üzerinden etkinlik, resim, video ve yeni haberlerin paylaşılabilmesine fırsat veren bir platformdur. Ayrıca yine belirli hedefler dâhilinde uygulamalar, sayfalar ve yerler sosyal gruplar içerisindeki kullanıcıların Facebook üzerinden gerçekleştirebildikleri diğer seçenekler arasında yer almaktadır.

Sosyal medya ile ilgili olarak önemli bir gelişme ve değişim de Twitter'in 2006 yılında çevrimiçi olmasıdır. Bir sosyal ağ ve mikroblog sitesi olarak Twitter kullanıcılarına 140 karakter kullanarak metinler yazıp diğer kullanıcılar ile bunları

paylaşabilme imkânı sunmaktadır. Diğer sunduğu özellikler dışında Hashtag adı verilen “#” işaret ile kullanıcılar belirli konularda yazdıkları metinleri etiketleyebilme ve bunları diğer kullanıcıların görmesini sağlayabilmektedirler.

2003 yılında kurulan LinkedIn diğer sosyal ağ sitelerinden farklı olarak iş dünyasındaki profesyonellerin bulunduğu bir platform olarak tasarlanmıştır. En genel anlamda LinkedIn ile çalışanlara, iş arayanlara ve işverenlere profesyonel anlamda gerçek ve etkili bir iletişim ağı kurma ve geliştirme fırsatları sunulmaktadır. Yine diğer sosyal ağ web siteleri gibi LinkedIn ile bireyler oluşturulan gruplara üye olabilmekte ve kişisel olarak iletişim kurabilecekleri diğer kullanıcılara erişebilmektedirler. LinkedIn profesyonel iş ağı kurma hedeflerine ulaşılabilirliği açısından bireylere diğer sosyal ağlardan farklı olarak birçok özellik sunmaktadır.

2. Sosyal Medya ve Engellilik

Kullanım sıklıkları ve kabul edilmişliklerine bakıldıklarında sosyal medya üzerinde herkesin bir yer bulabildiği ve sesini duyurabildiği ifade edilmektedir. Bu durumu gösteren birçok istatistikî rakam İnternet üzerinde erişilebilir bir haldedir. Çizilen tablo her ne kadar güzel görünse de sosyal medya üzerinde engelli bireylerin ne kadar sesini duyurabildikleri bir tartışma konusudur. Genel kabul görmüş internete erişim standartlarına rağmen engelli bireylerin ulaşılabilir içeriğe, servis bilgilerine ve telekomünikasyon teknolojilerine eşit erişim imkânları hala en önemli sıkıntılardan biri olmaya devam etmektedir (Baker, Bricout, Moon, Coughlan, & Pater, 2013). Engelli bireylerin sınırlı sosyal medya kullanımının birden fazla sebebi vardır. Bu sebeplerden biri çevresel ve davranışsal engellerin oluşturduğu bilgisayar ve internet erişiminde yaşanan zorluklardır (Morris, 2013). Baker ve diğerleri (2013), sosyal medyaya erişim engellerini erişim seçeneklerine veya teknolojilere farkındalık eksikliği, ekonomik, teknolojik ve yasal kısıtlamalar olarak gruplamıştır. Erişilebilir olduğunda ise sosyal medya, engelli bireylere farklı formatlarda özel bilgi servisleri sunabilmektedir. Daha özel olarak sosyal medya ile engelli bireylere istihdam seçenekleri sunulabilir; sağlık bilgilerine, acil durumlar için hazırlık ve çevrimiçi servislere ve ayrıca bir topluluğa geniş katılım erişimi sağlanabilir (Baker ve diğ., 2013).

İnsanların sosyal canlılar olması nedeniyle sosyal gruplar hepimiz için önemlidir. En genel anlamda sosyal ilişkileri oluşturmak ve devamını sağlamak insanlar ile iletişimi gerektirmektedir (Potts, 2005). Bir topluluğa katılım, temel insan

fonksiyonunun bir boyutu olarak kabul edilmektedir (Goverts, Embregts, & Hendriks, 2013). Diğer taraftan bir topluluğa dâhil olma aşamalarında ilişkilerin kurulması önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Johnson, Douglas, Bigby, Iacono, 2010). Engelli bireylerin sosyal medya kullanımının başlıca nedenlerinden biri diğer bireyler ile ilişkilerini sürdürmek olarak görüldüğünden (Burke, 2012) sosyal ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesinde sosyal medya ile sosyal ağ web sitelerinin sunduğu özel uygulamalar önemli uygulamalar olarak dikkat çekmektedir.

Genel olarak bir toplulukta sosyal ağ arkadaşlığının, ailenin ve bireylerin bir parçası olma o sosyal topluluğa dahil olmanın ana özelliklerinden birisidir (Goverts ve diğ., 2013). Bu durum engelli bireylerin dâhil oldukları topluluklar için de geçerlidir. Alanyazında engelli bireylerin topluma katılımları ile ilgili bilimsel iki model önerilmektedir. Modellerden biri bireylerin yaşamsal durumlara katılımları ile ilgiliyken diğer bilimsel model bireylerin sosyo-kültürel bağlamda sosyal katılımı günlük yaşam etkinliklerine ve sosyal rollerdeki performansları ile ilgilenmektedir (Baker ve diğ., 2013). Sosyal medya, hem sosyo-kültürel bağlamda hem de bireysel etkinlikleri temel alan modeller çerçevesinde engelli bireyleri ortak ilgi alanlarını içeren topluluklara katılım ve sosyal ağ kurma gibi aktiviteleri sağlayabilecek potansiyele sahiptir (Baker ve diğ., 2013). Özellikle sosyal ağ web sitelerinin kullanıcılara sağladığı gruplar, uygulamalar, sayfalar oluşturma ve etiketleme özellikleri ile topluluklar içerisinde aktif katılım ve paylaşımda bulunabilme fırsatları sunulmaktadır. Daha özel olarak toplum engeller oluşturmaya rağmen engelli bireyler üye oldukları daha geniş topluluklara katılım sağlamak istemektedirler (Levine, 2000). Bu sayede sosyal ağ teknolojileri sağlık sorunları yaşayan insanların bilgi ve deneyimlerini paylaşabilecekleri sosyal forumların kurulmasını desteklemektedir (Gill, ve diğ., 2013).

Sosyal medya ile gerek iletişim gerekse paylaşım seçenekleri açısından kullanıcılara önemli fırsatlar sunulmaktadır. Bu olanakların değerlendirilmesi ise uygulamalar ile bireylerin buluşabilmesi ve gerekli paylaşımların yapılabilmesi mümkündür. Bu açıdan oluşturulan sosyal ağlar tüm kullanıcılar için önemli sosyal platformlar olarak görülebilir. Daha özel olarak engellere sahip bireylerin sosyal ağları genelde daha dar ve aileleri, yardımcıları ve diğer engelli bireyler ile sınırlıdır (Johnson ve diğ., 2010). Bundan dolayı engelli bireylerin sosyal katılımları daha çok bu kişilerle sınırlı kalmakta olup diğer bireyler ile ilişkileri düşük düzeydedir (Lippold & Burns, 2009). Sosyal medyanın engelli bireylerin sosyal ilişkilerinde ve topluluklara katılımlarında oynayabileceği rol bu açıdan önem arz etmektedir.

Bilişsel kabiliyetler engelli bireylerin sosyal medya katılımlarını etkileyen tek neden değildir. Bunun dışında ırksal ve etnik faktörler, coğrafi olarak dezavantaj getiren sosyo-ekonomik unsurlar da bu bağlamda etkin rol oynamaktadır (Baker ve diğ., 2013). Belirli bir engel ile yaşamak durumunda olan bireylerin herhangi bir sosyal grup üyeliğine sahip olma yönünde yaşayabileceği başarısızlıklar sosyal kimliklerinin oluşmasında ciddi problemler yaratacaktır (Zambo, 2010). Bu yüzden sosyal medya içerisinde yer alan uygulamalar, olaylar, gruplar ve diğer sosyal ortam oluşturabilecek seçeneklerin aktif ve yararlı kullanımları engelli bireyler için oldukça önemli bir durum oluşturmaktadır.

Sosyal medyanın bir diğer önemli özelliklerinden biri olan içerik oluşturma ve oluşturulan içeriğin paylaşımı ve kullanımını (Madge, Meek, Wellens, & Hooley, 2009). Engelli bireyler tarafından oluşturulan içeriklerin sosyal medya üzerinden paylaşımı diğer engelli bireylerin yaşam kalitelerini arttıracak olası kaynaklardan biri olarak değerlendirilebilir (Burke, 2012). Özellikle sosyal medya içerisinde oluşturulan sosyal ağ grupları, düzenlenen etkinlikler ve olaylar, özel bir nedenle açılan sayfalar, uygulamalar ve paylaşılan mesajların etiketlenmesi gibi seçenekler yukarıda değinilen yaşam kalitelerinin artırılması açısından engelli bireyler için önemli seçenekler sunmaktadır. Bu açıdan sosyal ağ kavramının önemi asla küçümsenmemelidir. Zira sosyal ağlar sunduğu tartışma, sorgulama ve paylaşım fırsatları ile bireylere karmaşık sorunların çözümünde doğru kararların alınmasını sağlar (Clayton, 2013). Sosyal medya kullanımının engelli bireylerin sunulan içerikleri kullanımı ve bu aşamada oluşturdukları veya dâhil oldukları sosyal ağ topluluklarının bilimsel olarak incelenmesi hem sürdürdükleri yaşam standartlarının artırılması hem de mevcut durumun ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

3. Yöntem

Yöntem bilimsel olarak alanyazında sanal ortamlarda gerçekleştirilen davranışsal araştırmaların geçerlilik ve karmaşıklığına yönelik çalışmalar artmaktadır (Baker ve diğ., 2013). Bu çalışma Türkiye’de en yaygın kullanılan sosyal ağ web sitesi Facebook, mikroblog sitesi Twitter ve profesyonel iş ağı LinkedIn üzerinde engellilik boyutunda mevcut durumu betimlemeyi hedeflemektedir. Bu noktada araştırmacıların belirlediği anahtar kelimeler üzerinden Facebook (kullanıcı grupları, sayfalar, uygulamalar, yerler ve olaylar), Twitter (hashtag ile etiketlemeler) ve LinkedIn (gruplar) istatistikleri ortaya çıkarılmış ve genel kullanım oranlarıyla karşılaştırılmıştır. Facebook, Twitter ve LinkedIn içerisinde tanımlı sosyal ağ

topluluklarındaki farklı yapı ve uygulamaların incelenmesi amacıyla “Engelli”, “Özürü” ve “Sakat” kelimeleri araştırmacılar tarafından anahtar kelimeler olarak seçilmiştir. Bu anahtar kelime seçiminde Dünya Sağlık Örgütü tanımlamaları ile Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlüğü temel alınmıştır.

Çalışmadaki veriler her üç sosyal platformun anahtar kelime ile arama özellikleri kullanılarak elde edilmiştir. Diğer iki platformdan farklı olarak Twitter “hashtag” ölçüm verileri kendini bir sosyal web analiz sitesi olarak tanımlayan Topsy.com üzerinden toplanmıştır. Çalışmanın verileri 09 Ağustos 2013 – 08 Eylül 2013 tarihleri arasında her üç sosyal medya aracında anahtar kelimeleri içeren gruplar, sayfalar, uygulamalar, yerler, olaylar ve hashtag etiketleme mesajlarını içermektedir. Araştırmacılar tarafından verilerin analizinde içerik analizi kullanılmış olup, sonuçların sunumunda ise betimsel istatistik gösterimlerinden yararlanılmıştır.

4. Bulgular

a. Engellilik Boyutunda Facebook İstatistikleri

Engellilik boyutunda Facebook kullanımı belirlemek amacıyla yukarıda da belirtildiği gibi anahtar kelimeler üzerinden kullanıcı grupları, sayfalar, uygulamalar, yerler ve olaylar incelenmiş; elde edilen sonuçlar tablo ve grafiklerle gösterilmiştir.

b. Gruplar

Facebook üzerinde kullanıcılar açık ve kapalı olmak üzere iki farklı şekilde belirli amaçlara hizmet etmek için grup oluşturabilmektedirler. Açık gruplar içerisinde tüm grup üyelerinin grup içerisindeki tüm faaliyetleri tüm Facebook kullanıcıları tarafından görülebilirken kapalı gruplarda bu özelliklerin görülebilmesi için o gruplara üyelik gerekmektedir. Tablo 1’de anahtar kelimeler üzerinden Facebook’ta yer alan açık ve kapalı grupların sayıları verilmiştir. Verilen grup sayıları sadece gerçek manada anahtar kelimeyi içeren ve konuyla doğrudan ilişkili rakamlardır.

Tablo 1. Üç farklı anahtar sözcüğe göre Facebook grupları

	Açık Grup Sayısı	Kapalı Grup Sayısı	Toplam
Engelli	52	18	70
Özürlü	26	7	33
Sakat	13	2	15
Toplam	91	27	118

Facebook üzerinde açılan grupların sayıları incelendiğinde toplamda anahtar kelimeleri içeren 118 grubun açıldığı görülmektedir. Ayrıca grup isminde “Engelli” kelimesinin yer aldığı toplam 70 açık gruptan 52 grubun açık grup olarak açıldığı görülmektedir. Toplam 91 açık gruptan “Özürlü” kelimesini içeren açık grup sayısı 26 iken “Sakat” anahtar kelimesini içeren grup sayısı yalnızca 13’tür. Facebook üzerinde açılan kapalı gruplar içerisinde de aynı sıralama gözlemlenmektedir. Buna göre en çok açılan kapalı grup “Engelli” anahtar kelimesini içeren gruplardır (n=18). Grup isminde “Özürlü” ve “Sakat” kelimesinin geçtiği kapalı grup sayıları ise sırasıyla 7 ve 2 olarak belirlenmiştir.

Anahtar kelimeleri içeren gruplardaki minimum ve maksimum üye sayıları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Üç farklı anahtar sözcüğe göre Facebook gruplarındaki üyelik sayıları

	Minimum Üye Sayısı	Maksimum Üye Sayısı
Engelli	159	17112
Özürlü	10	814
Sakat	16	1014
Toplam	285	18940

Tablo 2’deki verilere göre “Engelli” anahtar kelimesinin kullanıldığı gruplar içerisinde en yüksek üye sayısı 17112 (Engelli Dünyam Sohbet ve Paylaşım) olurken en düşük üye sayısı yine aynı özellikteki grup için 159’dur. “Özürlü” kelimesinin yer aldığı gruplardaki bu oranlar 814 (Muhterem Özürlü Bakım Merkezi- Eskişehir) ve 16 olurken “Sakat” kelimesinin yer aldığı gruplardaki üye sayıları sırasıyla 1014 (Türkiye Sakatlar Derneği Çanakkale Şubesi) ve 16 olarak bulunmuştur.

c. Sayfalar

Facebook üzerinde ilgili anahtar kelimeleri içeren sayfa sayıları ve bu sayfaların kullanıcılar tarafından en çok ve en az beğenilme sayıları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Üç farklı anahtar sözcüğe göre Facebook sayfaları

	Açılan Sayfa Sayısı	Minimum Beğenme Sayısı	Maksimum Beğenme Sayısı
Engelli	26	461	438144
Özürü	30	6	10363
Sakat	5	300	27830

Elde edilen verilere göre Facebook üzerinde en çok "Özürü" kelimesini içeren sayfalar açılmıştır (n=30). Fakat bu sayfaların maksimum beğenme sayısı oranları incelendiğinde ise "Engelli" kelimesini içeren sayfaların kullanıcılar tarafından daha fazla beğeni aldığı görülmüştür (n=438144, Engellerikaldır.com | Engelleri Kaldır Hareketi). "Özürü" anahtar kelimesi içeren sayfalar için bu sayı 10363 (ÖMSS-Özürü Memur Seçme Sınavı) iken "Sakat" kelimesini içeren sayfalar için 27830 (Şükrü Boyraz (Türkiye Sakatlar Derneği Genel Başkanı) olarak elde edilmiştir. Oluşturulan sayfalardan "Engelli" kelimesini içeren sayfalardan en az beğeni oranı 461 iken bu sayı "Sakat" ve "Özürü" anahtar kelimeleri için sırasıyla 300 ve 6 olarak bulunmuştur.

d. Etkinlikler

Çalışma kapsamında taranan anahtar kelimeleri içeren ve kullanıcılar tarafından oluşturulan etkinliklere katılımlara yönelik istatistikler Tablo 4'te verilmiştir.

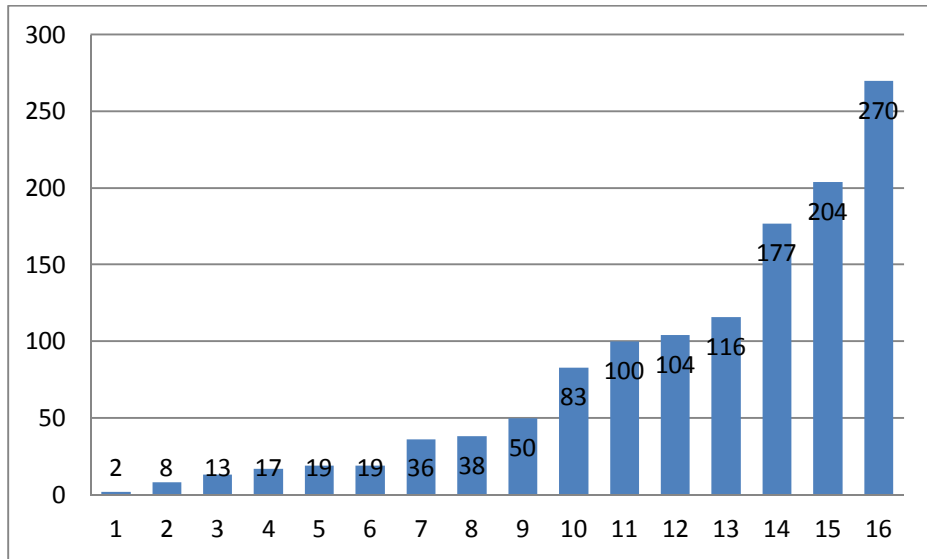
Tablo 4. Üç farklı anahtar sözcüğe göre Facebook etkinlikleri

	Engelli	Özürü	Sakat
Etkinlik Sayısı	16	1	0
Etkinliğe Katılım Sayıları	1256	25	0

Tablodaki verilere göre Facebook üzerinde en çok “Engelli” kelimesini içeren etkinliklerin düzenlendiği görülmüştür. Toplam 16 etkinliğe katılacağını söyleyen kullanıcı sayısı 1256’dır. “Özürlü” anahtar kelimesini içeren sadece 1 etkinlik rapor edilebilirken “Sakat” kelimesini içeren etkinliklerin düzenlenmediği sonuca varılmıştır.

“Engelli” kelimesini içeren etkinliklerin ayrıntılı olarak gösterimi Grafik 1’de verilmiştir. Bu grafiğe göre 16 (Bir engelli genç kıza yardım?) ve 15 (Bedensel Engelliler Spor Yüksek Okulu) numaralı etkinliklere kullanıcıların katılım sağlayacaklarını belirttikleri görülmektedir.

Grafik 1. Facebook etkinliğine gideceğini belirtme grafiği

e. Yerler

Facebook üzerinde ilgili anahtar kelimeleri içeren ve kullanıcılar tarafından oluşturulan yerler ve yerlerin beğeni sayıları ilişkin istatistikler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Üç farklı anahtar sözcüğe göre Facebook yerleri ve beğenileri

	Engelli	Özürlü	Sakat
Yer Sayısı	11	4	0
Beğeni Sayısı	439561	4319	0

Tablodaki veriler incelendiğinde Facebook kullanıcılarının oluşturduğu ve “Engelli” kelimesinin yer aldığı 11 yerin toplamda 439561 beğeni aldığı görülmektedir. “Özürü” kelimesini içeren yerler için bu sayılar 4 ve 4319 iken “Sakat” kelimesini içeren herhangi bir yer Facebook üzerinde oluşturulmamıştır. “Engelli” kelimesini içeren yerler arasında en çok beğeni alan yer ise 438144 sayısı ile “Engellerikaldır.com | Engelleri Kaldır Hareketi” olmuştur. “Özürü” kelimesini içeren “Özürüüler Vakfı” 2869 beğeni almışken “İBB Özürüüler Müdürlüğü (İSÖM)” için bu sayı 1193 olarak elde edilmiştir.

f. Uygulamalar

Facebook üzerinde “Özürü”, “Engelli” ve “Sakat” anahtar kelimelerini içeren herhangi bir uygulama kullanıcılar tarafından oluşturulmamıştır.

g. Engellilik Boyutunda LinkedIn İstatistikleri

Daha çok profesyonel iş yaşantısına dönük olarak kullanılan LinkedIn sosyal ağı içerisinde “Engelli”, “Özürü” ve “Sakat” kelimeleri grup adı olarak aratıldığında sadece 6 adet “Engelli” kelimesi içeren gruba erişilmektedir. Bu 6 gruptan iki tanesi engelli asansör sistemleri satışı yapan firmaların gruplarıdır. Elde edilen 6 gruba ait istatistikler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. LinkedIn tartışmaları ve üye sayıları

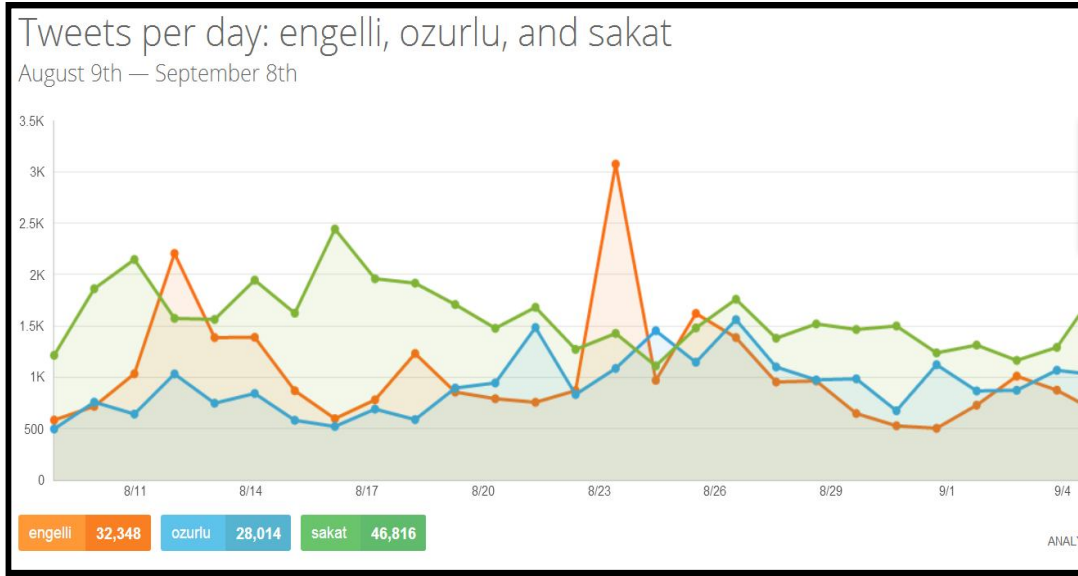
Açılan Tartışma Başlığı	Üye Sayısı
1	6
0	4
1	13
10	10
0	5
0	1

İlgili istatistikler incelendiğinde 10 üyesi bulunan Engelsizkariyer.com grubu en çok tartışma başlığı açılan grup olarak belirlenmiştir.

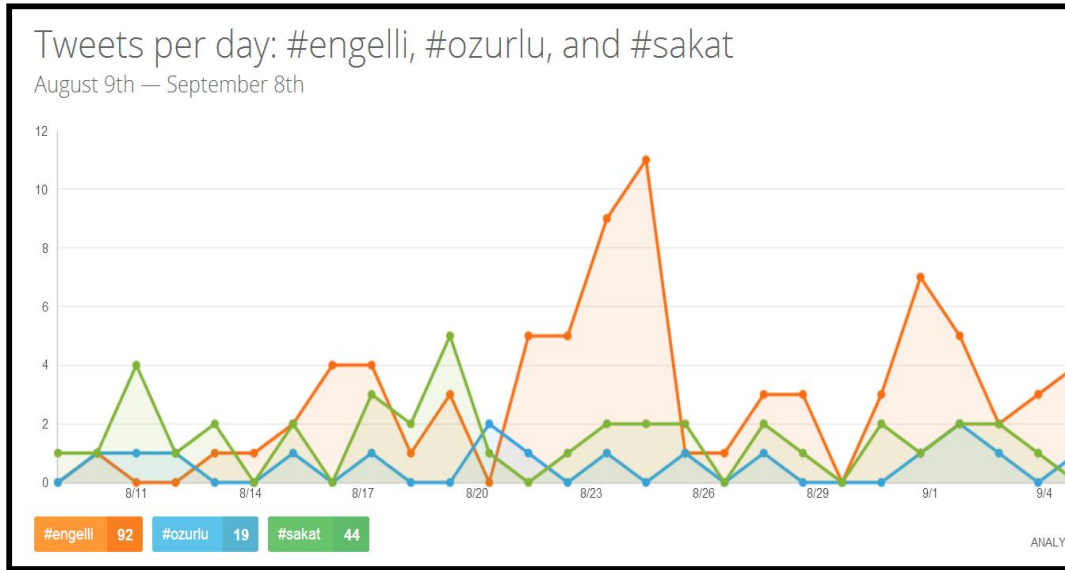
h. Engellilik Boyutunda Twitter İstatistikleri

Son bir aylık (09 Ağustos 2013 – 08 Eylül 2013) elde edilen sonuçlara göre engelli sözcüğü 32248 kere, Engelli hashtagi ise sadece 92 kere kullanılmıştır. Özürlü sözcüğü 28014 kere, hashtagi ise sadece 19 kere kullanılmıştır. Sakat kelimesi 46816 ile en çok geçen kelime olurken, hashtagi 44tür. Elde edilen istatistiklere ilişkin veriler Şekil 1 ve Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 1.Üç farklı kelime üzerine Tweet sayıları

Şekil 2. Üç farklı kelime üzerine Hashtag sayıları

Ayrıca belirlenen tarih aralığında Twitter üzerinde gerçekleştirilen kullanıcı mesajları incelendiğinde “Engelli”, “Özürlü” ve “Sakat” anahtar kelimelerinin Twitter içerisinde gerçek anlamları dışında da kullanıldığı görülmektedir.

5. Sonuç

Sosyal medya, özgürlük ve eşitlikle anılan, herkesin bilginin üretim ve tüketim süreçlerine katkıda bulunabildiği bir kavram olarak sıcaklığını günümüzde azalmadan korumaktadır. Her ne kadar herkesin erişimine ve ifade-özgürlüğüne açık olarak tanımlansa da, sosyal medya üzerinde halen belirli grupların sesi yeterince duyulamamaktadır. Örneğin; engelli bireyler dünyadaki en geniş azınlık grubu olarak nitelendirilmekte (Meekosha & Soldatic, 2011) ve bu çalışmada olduğu gibi genel kullanıma oranla çok az olarak seslerini duyurabildikleri görülmektedir. Facebook üzerinde en aktif ülkeler arasında yer Türkiye’de gerçek manada engellilik üzerine odaklanan sadece 118 Facebook grubu bulunmaktadır. Bu gruplar kendi içerisinde engelli, özürlü ve sakat kelimeler etrafında ayrılmaktadır. Bu durum karşısında zaten az duyulan bir sesin daha da aza indirgenmesi yorumu yapılabilir. Bu nedenle bu kadar bölünmüş bir sosyal medya yönetimi yerine daha sağlam ve bütün bir Facebook hareketine ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Benzer sonuçlar Baker ve diğerleri (2013) tarafından yapılan araştırmada da elde edilmiştir. 2011 yılına ait Facebook üzerinde engellilik ve yaşlılık temalarına sahip grupların incelendiği araştırmada 7921 Facebook grubundan yalnızca 1052 tanesinin ilgili temalar dâhilinde geçerli olduğu sonucuna varmıştır. Aynı oran 2010 yılında 3449 grubun yalnızca 190 tanesinin ilgili tema kapsamında kurulup faaliyet gösterdiği şeklinde belirtilmiştir. Benzer şekilde bu çalışmada da anahtar kelimelerin anlamları dışında grup, yer, etkinlik, sayfa isimleri ve hashtag etiketleri üzerinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Engelli bireyler çoğu zaman şiddete ve suiistimallere maruz kalmakta; kendi hakları ve kendilerine yardımcı olabilecek servislere nasıl erişim sağlayacakları ile ilgili olarak çok az bilgiye sahiptirler (Meekosha & Soldatic, 2011). Sosyal medya içerisinde erişim sağlayabilecekleri gruplar, etkinlikler ve sayfalar içerisinde bilgi düzeylerini arttırabilme olanaklarına sahiptirler. Bunun bir doğrulayıcısı olarak incelenen sosyal medya kaynaklarında, bireylerin daha çok Sivil Toplum Kuruluşları

tarafından oluşturulan grup ve sayfalara katıldıkları görülmüştür (“Engelleri Kaldır” hareketi gibi).

Günümüzde Facebook ile ciddi bir rekabet içerisinde bulunan Twitter üzerindeki tarama da yine engellilik boyutunda yeterli veri olmadığını göstermektedir. Daha da üzücü olarak, engellilik adına kullanılan üç anahtar kelime olan “özürlü, engelli ve sakat” kelimeleri içeren tweet ve hashtaglerin gerçek manalarından çok alaycı üslupla kullanıldığını göstermektedir. Bu durum, toplumumuz içerisinde engellilik hassasiyetinin artırılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Yapılan tarama maalesef LinkedIn profesyonel sosyal ağ üzerinde engellilik boyutunda çok az veri olduğunu göstermiştir. Bu nedenle bu ağ üzerinde engellilik boyutunda özel olarak durulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Baker, P., Bricout, J. C., Moon, N. W., Coughlan, B., & Pater, J. (2013). “Communities of participation: A comparison of disability and aging identified groups on Facebook and LinkedIn”. **Telematics and Informatics**, 30(1), 22-34.

Burke, T. B. (2012). “A disability response to surrogate decision making in the internet age”. **The American Journal of Bioethics**, 12(10), 36-37.

Clayton, S. (2013). “Finding support”, **Learning Disability Today**. January/February. 16-17.

Gill, H.K., Gill, N., & Young, S. D. (2013). “Online technologies for health information and education: A literature review”, **Journal of Consumer Health on the Internet**, 17(2). 139-150.

Goverts, A.E., Embregts, P.J.C.M., & Hendriks, A.H.C. (2013). “Structural and functional characteristics of the social networks of people with mild intellectual disabilities”, **Research in Developmental Disabilities**, 34, 1280-1288.

Johnson, H., Douglas, J., Bigby, C., & Iacono, T. (2010). “The pearl in the middle: A case study of social interactions in an individual with a severe intellectual disability”, **Journal of Intellectual & Developmental Disability**, 35(3). 175-186.

Levine, S. (2000). “Narrowing the perception gap”, **The Quill**, 88(3), 35.

Lippold, T. & Burns, J. (2009). "Social support and intellectual disabilities: A comparison between social networks of adults with intellectual disability and those with physical disability", **Journal of Intellectual Disability Research**, 53(5), 463-473.

Madge, C., Meek, J., Wellens, J., & Hooley, T. (2009). "Facebook, social integration and informal learning at university: It is more for socialising and talking to friends about work than for actually doing work", **Learning, Media and Technology**, 34(2), 141-155.

Meekosha, H., & Soldatic, K. (2011). "Human rights and the global south: The case of disability", **Third World Quarterly**, 32(8), 1383-1398.

Morris, R. (2013). "Unjust, inhumane and highly inaccurate: the impact of changes to disability benefits and services – social media as a tool in research and activism", **Disability & Society**, 28(5), 724-728.

Potts, B. (2005). "Disability and employment: Considering the importance of social capital", **Journal of Rehabilitation**, 71(3). 20-25.

Tinmaz, H. (2012). "Social Networking Websites as an Innovative Framework for Connectivism", **Contemporary Educational Technology**, 3(3), 234-245.

Zambo, D. M. (2010). Strategies to enhance the social identities and social networks of adolescent students with disabilities. **Teaching Exceptional Children**, November/December. 28-35.